

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ АМЕРИКАНСЬОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

MAIN STAGES OF DEVELOPMENT OF AMERICAN CRIMINAL JUDICIARY

Кудрявцев Є.В., аспірант
кафедри адміністративного і кримінального права

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

У статті аналізується історія розвитку американського кримінального судочинства в Сполучених Штатах. Робиться упор на виявлені ролі суддівського корпусу США у цьому русі.

Ключові слова: кримінально-процесуальна політика США, історія кримінального судового процесу США, реформування кримінального судочинства в США.

The article analyzes the history of the development of US criminal justice in the United States. The focus is on identifying the role of the US judiciary in this movement.

Key words: US criminal procedure policy, history of the US criminal justice process, reform of criminal justice in the United States.

Актуальність дослідження. Відомо, що особливе місце в правовій науці будь-якої країни займає аналіз стану справ із захистом основних прав і свобод людини і громадянина засобами, передбаченими судочинством по кримінальних справах [1, с. 632]. Найбільш давню історію модернового кримінального процесу мають англосаксонські країни, серед яких вирізняється Америка, яка була єдиною у світі країною, що одразу ж розвивалася на капіталістичній основі. Саме в Америці кримінально-процесуальна політика являла собою нерозчленовану єдність на всіх етапах розвитку державності. Ця обставина представляє особливий інтерес для України, адже наша наука має довести, що вітчизняна судова система теж спирається на багатовікову юридичну традицію.

Мета роботи. Метою дослідження є аналіз особливостей історичного розвитку системи кримінального судочинства в США. Для досягнення цієї мети були поставлені наступні завдання: 1) проаналізувати загальне і особливе в кримінальному судочинстві США на всіх етапах розвитку цієї держави; 2) виокремити причини епохальних змін в системі американської кримінальної юстиції з моменту виникнення цієї держави до наших днів.

Стан наукового осягнення проблеми. Слід вказати, що історія розвитку американської юстиції обов'язково знаходить відображення у будь-якому фундаментальному дослідженні, присвяченому сучасному стану справ у кримінальному судочинстві США. Тому не дивно, що ця проблема ґрунтовно розкрита в дослідження відомих фахівців з кримінально-процесуального права Д. Аллена, Д. Бурстина, Д. Карпентера, С. О'Коннора, П.С. Ку, М.Л. Фрілмена, Д. Хайдена, Б. Шварца, Дж. Рейніша та ін. Проте в українській науці історичний процес розвитку американського кримінального судочинства аналізується лише у працях історика права В.М. Калашникова. Тому очевидно, що від суто історичного підходу к американському кримінальному судочинству слід перейти до осягнення даної проблеми площині науки кримінально-процесуального права, що є метою даної статті.

Мета статті визначила наступні дослідницькі завдання: 1) встановити межі історичних етапів розвитку американського кримінального судочинства; 2) дослідити особливості зміни джерельних засад правового регулювання кримінального судочинства, які відображали епохальні перетворення держави і права США.

Виклад основного матеріалу. Початок американського кримінального судочинства своїми коріннями уходить у XVII століття, коли ця країна перебувала під юрисдикцією метрополії, Британської імперії. Основні засади кримінального процесу тоді були передбачені імперською Конституцією Альбіону, яка являла собою сукупність різних правових джерел, що закріпили природні права, влас-

тиві всім вільним і заможним підданам Корони Англії. Як зазначає відомий американський учений Дж. Грін, ці права були проголошені в таких документах, як Велика хартія вольностей (1215), Петиція про права (1625) і Декларація прав (1689) [2, с. 9]. Ці та інші нормативні акти склали англійську правову систему, до найважливіших особливостей належить панування прецедентів, «пересаджених» на американський ґрунт [3, с. 85]. Саме на підставі прецедентів протягом всього колоніального періоду історії США вирішувалися проблеми покарання злочинців.

Система судових органів Британської Америки, пережитки якої притаманні сучасній системі органів правосуддя США, спиралася на фундамент, який становили місцеві суди, де в кримінальному судочинстві головували мирові судді. Наступний рівень цієї системи склали суди округів (county courts), які розглядали справи по першій інстанції, а на верхньому поверсі судової системи апеляційні скарги на рішення мирових та окружних судів розглядали губернатори кожної окремої колонії Британської Америки. Тоді ж виникали і перші колегії присяжних засідателів, які в даний час відіграють особливу важливу роль в американському кримінальному судочинстві [4, р. 111-114].

Повноваження колоніальних судів щодо вирішення кримінальних справ були подібні повноваженням англійського Суду квартальних сесій. Судді Британської Америки вели кримінальний процес на підставі моделі судочинства, яку запровадив англійський суддя Г. Брактона, автор «Трактату про закони і звичаї Англії». У ньому упор був зроблений на етику і мораль, оскільки саме вони «визначають звичайні правила поведінки людей, а судді повинні нагадувати про це злочинцям».

Англія, що породила загальне право, яке панувало в її колоніях, випустила у широкий світ ще одну систему, майже повністю відмінну від першої. То був суд совісті, процедури якого вони були менш жорстким, ніж процедури судів загального права. «Право» та «справедливість» співіснували в США аж до XIX століття, і лише тоді більшість штатів поєднали в одне ціле систему загального права і систему права справедливості. Проте і нині американські судді намагаються знайти відповідь на те, яким чином слід засуджувати злочинця, шукаючи потрібне або власне в «праві», або в такому аморфному понятті, як «справедливість». Тому обвинувачені особи при зверненні до сучасного суду можуть вимагати присутності журі присяжних при розборі своєї справи [5, с. 62].

Отже, протягом століть у США створювався суррогат англійської правової системи, деталі якої були складними і заплутаними. Настільки ж заплутаними були правила кримінального процесу, який являв собою жорстку «конструкцію», призначену для вкрай жорстокого осудження

кримінальних злочинців. Колоніальна верхівка, представниці якої виконували одразу ж кілька «ролів» – жорстоких рабовласників, піратів, контрабандистів, натхненників геноциду американських індіанців, злісних неплатників податків, клятвопорушників, шахраїв та інших подібних злочинів майже не переслідувалися владою Британської Америки.

Виключення з поблажливого ставлення влади до злочинців з числа колоніальної аристократії становили лише звинувачення цих осіб за державну зраду. Так, у роки англійської революції в її американських володіннях відбувалися прояви сепаратизму, того самого, який у XVIII столітті призвів до війни за незалежність США. Тоді у колоніях діяла модель осудження державних зрадників, яку виробили судді метрополії. Вони закінчували кримінальні процеси наступними словами: «Зрадників вивести з в'язниці, укласти на візок або візок і доставити до шибениці, або до місця страти, де повісити його за шию і виїняти з петлі напівживим. Катіві випустити йому нутрощі і їх спалити. Потім відрубати йому руку і тіло четвертувати. Після цього голову і частини тіла виставити в якомусь людному місці за особливою вказівкою, якими зазвичай є Сіті-Гейтс, Лондон-Бридж або Вестмінстер-Холл. Щоб його злочин став особливо жахливим для глядачів, катові, вирвавши у нього серце, показати його людям і оголосити – ось серце зрадника» [6].

Що стосується колоніальних низів, то для них було передбачене «криваве законодавство» династії Тюдорів. Перші зразки специфічної американської карної політики надала найстаріша колонія – Віргінія, де Генеральна асамблея великих землевласників 1619 року прийняла серію законів, які встановили основи кримінально-правової політики. Віргінські карні закони підкреслювали становий характер кримінального переслідування злочинців – білих кабальних рабів і довічних рабів-індіанців. Вища судова структура Віргінії розглядала кабальних рабів, які становили більшість населення колонії, тільки в ролі особистого майна господаря, яким він міг розпоряджатися на свій розсуд. В арсеналі колоніальної юстиції нараховувалося близько ста тридцяти видів покарань, серед яких найпростішими були бичування, виставляння біля ганебного стовпа в колодках, відсікання вух та інших членів тощо [7, р. 288].

Віргінський зразок кримінальної політики був запозичений владою другої рабовласницької колонії, Меріленду, де 1638 року Асамблея заможних землевласників і рабовласників колонії прийняла «Акт про народні вольності». Цим актом було запроваджено жорстоке переслідування будь-яких злочинців, що робили замах на життя і власність заможних осіб. Жорстока карна політика була притаманна колонії Массачусетс, де до влади прийшла пуританська олігархія [8, р. 111]. У 1634 році Асамблея Массачусетсу прийняла закони про кримінальне судочинство, за якими серйозні злочини підлягали розгляду в суді магістрату, практика якого вилілася в необмежене свавілля колоніальної еліти. Богохульство, ідолопоклонство і чаклунство були кваліфіковані як злочини, що каралися стратою. Така карна політика верхівки південних Віргінії та Массачусетсу була цілком звичною для правосуддя як в метрополії, так і в інших державах Західної Європи [9, р. XI].

Дещо іншою була карна політика колонії релігійних дисидентів Новий Плімут, створеної в 1620 році. Правову базу для формування кримінально-процесуальної політики Нового Плімуту було закладено відомою «Угодою на «Мейфлауері», де вказано: «Ми створимо і введемо такі справедливі й однакові для всіх закони, ордонанси, акти, постанови й адміністративні рішення, які будуть у той чи інший час найкорисніші нам та відповідатимуть загальному благу колонії і яким обіцяємо підкоритися» [10, с. 108]. Вищою судовою інстанцією був магістрат, у якому засідали губернатор і його асистенти. Під час кар-

ного процесу були присутні присяжні з числа заможних колоністів. Суд вимагав від обвинувачів надання незаперечних доказів, що розглядалися необхідною умовою для винесення вироку. За державну зраду, навмисне вбивство і заподіяння великого матеріального збитку заможним власникам підсудних могли присудити до страти на шибениці. Адюльтер, пияцтво і лихослів'я спричиняли бичування або штраф.

Взагалі, слід вказати, що підстави судової політики колоній Британської Америки краще за все сформулював губернатор Массачусетсу Дж. Вінтроп, який вважав, що правосуб'єктність особи має бути обмежена рамками, визначеними її становим і майновим положенням. Він виконував обов'язки судді по кримінальних справах, і тому «втїшав» осуджених жебраків наступним чином: «Усемогутній Бог у своїй святості і мудрості так визначив умови існування людей, щоб за всіх часів хтось був бідний, а хтось багатий, хтось стояв вище, а хтось перебував в них у підпорядкуванні» [11, с. 113-114].

Помітний вплив на розвиток кримінального судочинства ранньої Америки справила буржуазна революція в метрополії. Тоді значним кроком вперед стало проголошення нових принципів кримінального процесу, які передбачали виборність присяжних засідателів з числа заможних колоністів, право апеляції, право на відвід членів суду і на виклик бажаних свідків, обмеження судової процедури визначеними термінами, заборону варварських покарань тощо.

У XVIII столітті Британська імперія переживала часи значного розвитку буржуазних відносин на основі промислового перевороту. Це вимагало уніфікації кримінального судочинства, і на колонії була екстрапольована дія основних джерел права метрополії, передусім, – Великої хартії вільностей [12]. Водночас в Америці діяло морське право метрополії, адже англійська держава розвивалася завдяки поширенню колоніальної експансії, авангардом якої були моряки. Тому багато порушень права метрополії підлягали розгляду в Високому суді адміралтейства Англії, який в Америці представляли вице-адміралтейські суди колоній. Вони жорстоко розправлялися зі злочинцями, яких підозрювали у скоєнні атків піратства, контрабанди і протизаконної торгівлі рабами-африканцями. На цей випадок в Америці діяв статут короля Генрих VIII (1540), в якому вказувалося наступне: «Що стосується зрад, злочинів, грабежів, убивств і змовин, скоєних в будь-якому місці, де адмірал володіє юрисдикцією, вони мають бути розглянуті судом, посадовці якого признаються Короною. Вирок до страти правопорушників може бути оголошений судом у разі визнання ними своїх злочинів після того, як до них зазвичай буде застосовано болісні тортури, чи тоді, коли провина злочинців буде прямо і безпосередньо доведена показаннями свідків, байдуже, чи вони бачили злочинні вчинки, чи знають про це зі слів інших свідків» [13].

Слід вказати, що правила судочинства по справах піратів передбачали присутність священників на судових засіданнях. Тоді К. Мезер вправно використовував біблійні сюжети як привід для міркувань про насущні проблеми кримінального судочинства, за що був введений урядом метрополії до Королівського товариства Англії (аналог звичайних для Європи наукових академій). Саме він розробив ритуал страти піратів, який описував С. Сьюелл, голова вице-адміралтейського суду Массачусетсу: «Після обіду, близько третьої пополуноді, я пішов виконувати вирок і побачив на горбі Бротон близько місця страти багато людей. Більше того, поблизу берегу знаходилися щось близько ста п'ятдесяти човнів з глядачами. Сім злочинців, яких супроводжував в останню мить отець Коттон Мезер, були підвішені на мотузках, що їх прив'язали до шибениці, розташованої на плоту. Коли ешафот топили, повсюди лунав вереск жінок» [14].

З часом в Америці розвинулися процеси, які призвели її до війни за незалежність. Наближення до цієї події світового характеру були відображені в практиці судових засідань, коли судді відкидали процесуальне право метрополії. Так, головний суддя Нью-Гемпширу С. Лівермор напередодні війни за незалежність уславився тим, що відхилив будь-які власні попередні рішення для розгляду нової справи і стверджував, що скасовує посилання на своє більш раннє, протилежне рішення, адже «кожен бочонок повинен стояти на власному дні». Його колега Дж. Дадлі, заможний ньюгемпширський землевласник, втокмачував судовому журі наступне: «Наша справа – здійснити правосуддя між сторонами не за допомогою юридичних вправ, здійснених Коуком або Блекстоном, чьих книг я ніколи не читав і читати не буду, а за допомогою здорового глузду, як водиться між людьми» [15, р. 121].

Слід вказати, що судді Британської Америки не були спроможними сприйняти ідеї розвиненого кримінально-процесуального права метрополії, де панував конституційно-монархічний лад. Серед них вирізнявся хіба що Т. Джефферсон, який отримав юридичні знання шляхом безперервного самостійного студювання небагатьох класичних творів його сучасників, юристів метрополії Д. Коука і В. Блекстона. Лише у 1777 році президент Йельського університету Е. Стайлз висунув питання про вдосконалення професійної підготовки юристів: «Професорство в галузі права таке ж важливе, як і в галузі медицини. Це потрібне не для того, щоб готувати юристів або барристерів, а для виховання громадян. Можливо, менш чверті молодих джентльменів, які отримали освіту в коледжі, стають спеціалістами в галузі богослов'я, права або медицини. Велика частина цих людей, завершивши академічний курс навчання, повернеться до дому, увільнюється в суспільство і починуть займатися торгівлею або своїм господарством. Тим не менше, вірогідно, що більшість цих людей самим потоком їхнього життя втягнеться в ту чи іншу сферу громадянської або державної діяльності. Багатьом з них, дійсно достойних пристальної уваги з огляду на їхнє виховання та освіту, дозволять стати корисними членами суспільства, представниками вибраного кола – мировими суддями, членами законодавчих органів, суддями і депутатами у конгресі» [16, с. 242].

Програму Стайлза почали втілювати «батьки-засновники» США, адже нова держава мала утворити інтелігенцію, яка б ідейно підкріплювала розвиток державної політики, у тому числі – політики боротьби проти кримінальних злочинів за активною участю освічених суддів. Для цього засновникам незалежної Америки довелося звернутися до європейського досвіду розвитку кримінально-процесуального права на засадах гуманного ставлення до злочинців, проголошених у працях Ч.О. Беккарія («Злочини і покарання») і Е. Вагтеля («Право народів, або принципи природного права, що застосовуються до поведінки і справ націй і суверенів»). Тоді поступово закріплювалися такі засади кримінального процесу, які діють і нині, про що подбали юристи з числа заможних американців, адже це було їхнім становим обов'язком. Вони поклали обов'язки переслідування злочинців і доведення їх до суду на шерифів округів, які діяли у тісній зв'язці з окружними прокурорами. Водночас оформлювався інститут адвокатів по кримінальних справах [17, с. 12-127].

Не викликає сумніву та обставина, що судді нової держави, США, доволі впевнено вели судовий процес, спрямований на безумовний захист права приватної власності великих рабовласників, мануфактуристів і торговців. Вони засновували свої дії на основі положень «Акту про покарання деяких злочинів проти Сполучених Штатів». Юридична доктрина про покарання в США протягом XVIII-XX століть випробувала на собі вплив основних теорій про покарання, розроблених англійськими ученими [18, р. 267]. Тоді «батьки-засновники» США відкинули монархічну

юридичну спадщину, що призвело до скасування інквізиційного кримінального судочинства. Основною ідеєю американської правової думки в було прагнення захистити особистість від свавілля на нових, гуманістичних засадах. Звідси стає зрозумілим виникнення IV і V поправок до Конституції США, де було проголошено, що кримінальне покарання не застосовуватиметься інакше, ніж на основі належної правової процедури. Тому в США була здійснена лібералізація заходів щодо осудження кримінальників. Разом з тим особливо суворим переслідуванням піддавалося негритянське населення, що відобразилося у Законі про судоустрій (Гл. 20, Стат. 73).

Закон про судову владу 1789 року, який офіційно заснував федеральну систему правосуддя, дозволив першому американському президенту Дж. Вашингтону на власний розсуд сформувати весь корпус американських федеральних суддів. Перша група призначенців Вашингтона, два судді Верховного суду США та десять суддів окружних судів, розпочала свою службу за два дні після того, як Акт про судоустрій набув юридичної чинності. Загалом Вашингтон призначив тридцять вісім федеральних суддів під час свого президентства, яке тривало з 30 квітня по 4 березня 1798 року [19]. Тоді ж було створено тринадцять судових округів в одинадцяти штатах. Кожен штат мав один судовий округ, тоді як у Вірджинії, що була лідером Півдня, де панував «тупиковий шлях» розвитку капіталізму, плантаційне рабовласництво, і Массачусетсі, який репрезентував на Півночі Америки «чистий» буржуазний шлях розвитку, були запроваджені по два судових округи. Водночас запровадили Генеральну прокуратуру, головною функцією якої оголосили представництво держави у Верховному Суді, а також інститути баристерів і маршалів США для кожного судового округу.

Верховний Суд США формувався під впливом динамічного переселенського капіталізму, який вимагав від судової влади США, країни, яка в момент народження була «слабкою, розпорошеною федерацією», арбітражних функцій в суперечках між законодавчою і виконавчою владою задля зміцнення федеральної влади на загальноамериканському рівні. Вперше він зібрався 1 лютого 1790 року в Будинку біржових торговців у місті Нью-Йорк, яке тоді тимчасово отримало статус столиці США. Початкові сесії Верховного Суду були присвячені організаційним питанням, але 3 серпня 1791 року жерці правосуддя вперше оголосили своє процесуальне рішення у справі проти громадянина на прізвище Барнас.

Впродовж першого десятиріччя свого існування Верховний Суд ухвалив кілька важливих рішень у галузі прецедентного права, що допомагало провінційним суддям зрозуміти, яким чином прецедент слід використовувати по кримінальних справах.

Перші судді Верховного Суду скаржились на його обмежений статус, однак їхній голова Дж. Джей не зміг вирішити це питання і подав у відставку з суду у 1795 році. Після того лише наприкінці своєї каденції президент Дж. Адамс (1801) знайшов видатного зверхника федеральної судової системи, який стояв на чолі її 34 роки. Це був вірґінський плантатор Дж. Маршалл, для якого інтереси південної рабовласницької олігархії були «путівною зіркою» на шляху розбудови буржуазної держави. Його головування у Верховному суді до було ерою активного впровадження ідеї сильної судової влади. У результаті запрацював механізм реалізації покладеного в основу Конституції США принципу верховенства федерального законодавства, у тому числі – кримінально-процесуального [20, р. 333].

Основні засади діяльності Верховного Суду були закладені в 1803 році справою Марбері проти Медісона. То був судовий прецедент, застосування якого поширювало компетенцію Верховного суду США на судовий нагляд за рішеннями інших гілок влади [21, р. 11].

У рішенні по цій справі Верховний суд вперше в історії США визнав, що парламентський закон може не відповідати Конституції. Наслідком цього рішення стала реалізація принципу стримувань і противаг трьох гілок влад, в рамках якого Верховний Суд міг розглядати законодавчі акти Конгресу на предмет відповідності Конституції та навіть анулювати ці закони, якщо вони суперечили основному.

Маршалл чітко виказав розуміння принципів права (незалежності судів, верховенства закону над політикою, конституції над звичайними законами, федеральної юрисдикції над юрисдикцією окремих штатів) наступним чином: «Набагато розумніше припустити, що суди були створені, щоб займати місце посередника між народом і законодавцями, щоб, між іншим, стримувати останніх в рамках їх повноважень. Інтерпретація законів - це власна і ісключительна сфера судів. Конституція фактично є і повинна вважатися суддями основним законом. Отже, саме вони уповноважені роз'яснювати її значення, так само як і значення будь-якого правового акта, виданого законодавчим органом. Якщо виникає нерозв'язне протиріччя між ними [Конституцією і іншим актом], зрозуміло, повинен застосовуватися той, який має вищу силу. Іншими словами, Конституція повинна мати перевагу перед статутом, воля народу – перед волею його агентів» [22].

Однак після уходу Маршалла з Верховного суду в Америці розпочався період «дуалістичного судового федералізму». Його сутність полягала в тому, що два рівні управління (союз і штани) оголошувалися суверенними, діючими окремо і незалежно один від одного у власних сферах повноважень. Тому практично всі спроби федерального уряду регулювати питання, що знаходилися в компетенції штатів, визнавалися неконституційним вторгненням в прав останніх. Цим користувалися судді штатів, які дуже самостійно вели кримінальні справи, здійснивши вторгнення навіть до «федерального правового поля». Зрештою, за часів президента Ф.Д. Рузвельта, ера «дуалістичного федералізму» дійшла до закінчення, адже в умовах світової економічної кризи розпочався «новий курс» [23, р. 64].

Створення окремої судової гілки влади, відповідальної за підтримання Конституції як вищого закону країни, – це унікальний американський внесок у політичну теорію, зроблений під час становлення незалежних США. Стосовно цього 1835 року француз Алексіс де Токвіль писав у своєму відомому творі «Демократія в Америці» наступне: «Іноземцю найскладніше зрозуміти в Сполучених Штатах саме організацію правосуддя. Можна сказати, що немає такої політичної події, з приводу якого він не чув би посилення авторитету судді, з чого іноземець, природно, робить висновок, що в Сполучених Штатах суддя є ще однією з найважливіших політичних сил суспільства. Коли ж потім він починає вивчати устрій судів, то спочатку не виявляє нічого, крім чисто судових атрибутів і норм. Йому здається, що судді втручаються в державні справи не інакше як випадково, хоча такі випадковості повторюються щодня» [24, с. 162].

Розвиток кримінального судочинства у США протягом першої половини XIX століття був підкріплений розвитком науки кримінально-процесуального права. Її становлення забезпечував голова Верховного суду штата Массачусетс Т. Парсонс, визнаний «титаном юриспруденції». Виходячи з англійських прецедентів і доктрин та неписаних масачусетських норм колоніального періоду, Парсонс склав перший об'ємний і широко цитований звід прецедентів американських. Роботу Парсонса продовжив його наступник на посту верховного судді Массачусетсу, професор Гарварда А. Паркер. Тим часом розширення американської держави до Тихого океану і ускладнення функцій Верховного суду США в ході промислового перевороту до початку громадянської війни 1861-1865 років

створили умови для подальшого розвитку кримінально-процесуального права. Це було відображено у багатьох рішеннях Верховного Суду стосовно використання жерцями правосуддя належної судової процедури та якнайшвидшого і неупередженого судового розгляду кримінальних справ [26, р. 598].

Великі зрушення у системі кримінального правосуддя відбулися під час другої американської буржуазно-демократичної революції, дво етапами якої були громадянська війна і так звана «Реконструкція Півдня США» (1865-1877). Так, на час громадянської війни президент А. Лінкольн призупинив дію «Хабеас корпус акту» і дозволив армії Союзу заарештовувати цивільних осіб без ордеру, без імовірної причини і без швидкого судового розгляду присяжних та й взагалі без проведення будь-якого цивілізованого кримінального процесу. Указ А. Лінкольна від 24 вересня 1862 року містив наступне: «Під час цієї війни все заколотники і повстанці, їх помічники і підбурювачі на території США; а також злочинці, що підбивають моральний дух осіб, бажаних вступити до лав збройних сил держави, і чинять опір набору добровольців або здійснюють інші незаконні дії, внаслідок чого бунтівники безперешкодно здійснюють свої плани боротьби проти уряду США, повинні бути піддані судового розгляду за законами воєнного часу і в обов'язковому порядку покарані військовим трибуналом» [27, с. 50].

Промисловий переворот і друга американська буржуазно-демократична революція, що відбулися в середині XIX століття, вимагали від політичної еліти вдосконалення власної політики кримінального судочинства. Одним з найважливіших її питань була проблема вирішення правового статусу минулих рабів, які, за звичаєм расистської верхівки громадян американського Півдня, піддавалися жорсткому і несправедливому правосуддю. Тим часом індустріалізація та прискорена урбанізація ще більше загострили криміногенну обстановку в Америці. Злочинність протягом всього XIX і початку XX століть залишалася переважно чоловічою, причому невпинно зростала кількість правопорушень, скоєних кольоровими громадянами, які перебували у стані жебрацтва.

Зрозуміло, що після громадянської війни на хвилі завершення промислового перевороту виникла потреба вдосконалення системи юридичної освіти, у тому числі – навчання молоді, яка спеціалізувалася по кримінальному праву і процесу. Це було необхідним, адже владні структури і федерації і штатів зіткнулись з ускладненням господарської діяльності, що призводило до появи нових видів кримінальної злочинності. Боротьбу проти цих явищ і мали очолити молоді правознавці. Саме цього домогався ректор Гарварду К.К. Ленгделл, який запропонував реформу методики навчання «по судовій справі». Студентам, які раніше читали трактати про загальні принципи права, тепер належало розбирати реальні судові справи. Ленгделл власноруч утворив перший в США підручник з судової практики (1871). Після того більшість американських шкіл права прийняли на озброєння методику навчання, засновану на аналізі рішень судів по кримінальних справах [28, с. 83]. Тоді студенти виявили, що уряд США схилився до впровадження вкрай жорсткої кримінальної політики, наріжним камінням якої були розправа зі злочинцями через страту за допомогою електричного стільця і призначення покарань у вигляді позбавлення волі на невизначений строк, що призвело до масового самогубства в'язнів. Разом з тим великий капітал був позбавлений безпеки кримінального переслідування. Відношення ж до Фемиди цинічно висловив відомий фінансовий магнат К. Вандербільдт: «Яке мені діло до закону. У мене що, немає сили?» [29, т. 2, с. 41]

Після закінчення громадянської війни штати ратифікували чотирнадцяту поправку, яка, зокрема, забороняла штатам скорочувати «привілеї та імунітети громадян», відмовляти у належному правовому процесі та відмовляти

у рівному захисті будь-якій особі на основі закону. Однак під час участі США у першій світовій війні демократичні підходи до ведення кримінального процесу були тимчасово скасовані. Хоча Америка вийшла з війни найбільш могутньою у промисловому і фінансовому відношенні державою світу, соціальні протиріччя у ній перебували у постійній напрузі. Ще більш загострилися вони під час світової економічної кризи 1929-1933 років, яка найбільше уразила саме США. Це стало головною причиною сплеску кримінальної злочинності, з якою система правосуддя не могла справитися. Тому разом з іншими соціальними реформами Президент Ф.Д. Рузвельт домогався проведення судової реформи.

Законодавча ініціатива, запропонована Рузвельтом, передбачала збільшення кількості суддів Верховного Суду США з дев'яти осіб до п'ятнадцяти. Цей захід іноді називають рузвельтовським «планом упаковки суду» особами, які додержувалися ідеології реформ президента. Однак цей план зазнав поразки, адже він, на переконання американської еліти, надавав очільнику держави занадто великі повноваження.

Певні зрушення в системі американського кримінального судочинства були здійснені після другої світової війни в умовах «маккартизму». Президент Д. Ейзенхауер мав дещо обмужити вплив прихильників вкрай жорстокої політики щодо осіб, звинувачених в прихильності

до комуністичних ідей. Тому він призначив Г. Уоррена, який тоді був губернатором Каліфорнії, на посаду голови Верховного Суду. За його перебування на чолі Верховного суду були впроваджені певні демократичні рішення щодо визнання сегрегації у державних школах неконституційними. Уоррен домігся і певного впорядкування судочинства по кримінальних справах через введення правил суддівської етики [30, р. 404]. Однак нині цього замало, і саме це відобразили сучасні концепції судочинства в Америці під головуванням великого суддівського корпусу.

Висновки: Основні етапи розвитку американської системи кримінального правосуддя завжди відповідали етапам розвитку американської державності. Серед них виділяються перебування Америки під юрисдикцією Великобританії, перша і друга американські революції, участь США в світових війнах, епоха світової економічної кризи, протиставлення США з Радянським Союзом і, нарешті, сучасна глобалізація міжнародних відносин за участю Америки як лідера спільноти цивілізованих держав.

Джерела кримінально-процесуального права США, покладені в основу правового регулювання провадження у кримінальних справах, повністю відповідають конкретній ситуації в боротьбі проти злочинних посягань на основне права і свободи американських громадян, серед яких особливо виділяються право на життя і право охорони приватної власності від злочинних посягань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / [Текст] / [за ред. Ю. С. Шемшученка]. – К. : Юрид. думка, 2007. – 990 с.
2. Грин Д. П. Происхождение американского конституционализма / [Текст] / Д. П. Грин // Американский ежегодник, 1991. – М.: Наука, 1992. – С. 9–23.
3. Апарова Т.В. Суды и судебный процесс Великобритании. Англия, Уэльс, Шотландия. – М.: Институт международного права и экономики. Издательство «Триада, Лтд», 1996. – 157 с.
4. Hiden M. How Justice Grew / [Текст] / M. Hiden. – Williamsburg : Virginia 350-th Century Celebration Corporation, 1957. – XX, 256 p.
5. Фридмэн Л. Введение в американское право / [Текст] / Л. Фридмэн [пер. с англ. под ред. М. Калантаровой]. – М.: Издательская группа «Прогресс», «Универс», 1993. – 286 с.
6. Рожнов А. «Цивилизованная» Европа и «варварская» Москва на примере смертной казни / [Текст] / А.А. Рожнов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politforums.net/historypages/1269886091.html>
7. Original Narratives of Early American History. Narratives of Early Virginia, 1607–1625 / [Text] / [ed. by L.G. Tyler]. – N.Y.: Charles Scribner's Sons, 1907. – XXVI, 478 p.
8. Allen D. In English Ways: the Movements of Societies and the Transferal English Local Law and Custom to Massachusetts Bay in the Seventeenth Century / [Text] / D. Allen. – Chapel Hill : The University of North Carolina Press, 1981. – XII, 345 p.
9. Reinish P. S. English Common Law in the Early American Colonies / [Text] / Reinish P. S. – Madison : The University of Wisconsin Press, 1999. – XXII, 353 p.
10. Калашников В.М. Формування інститутів держави і права в США ранньої доби (1607-1775 роки) / [Текст] / В.М. Калашников, В.М. Малишко. – К.: Логос, 2015. – 426 с.
11. Там само
12. Велика Хартія вільностей (1215 р.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-te xt/707/31/>
13. High Court of Admiralty. The National Archives / [Text]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nationalarchives.gov.uk/help-with-your-research/research-guides/high-court-admiralty-records/>
14. Diary of Samuel Sewall / [Text]. – Boston: Massachusetts Historical Society, 2011. – 1572 p., p. 853-853
15. Bonomi P. U. Under the Cope of Heaven: Religion, Society, and Politics in Colonial America / [Text] / Bonomi P. U. – N. Y. : The MacMillan Co., 1988. – VI, 330 p.
16. Джефферсон Т. Автобіографія. Заметки о штате Виргиния / [Текст] / Т. Джефферсон. – Л.: Наука, 1990. – 314, [1] с.
17. Калашников В.М. Виникнення адвокатури у США «ранньої доби» (XVII-XVIII століття) / [Текст] / В. М. Калашников // *Юридична наука та освіта: історія, сучасність, перспективи*. Матеріали IV історико-правової конференції. 6-8 червня 2003 року. – Рівне – К.: Інститут держави і права НАН України ім. В.М. Корецького, 2005. – с. 126-131.
18. Ku J. G. Customary International Law in State Courts / [Text] / J. G. Ku // *Virginia Journal of International Law*. – 2001. – Vol. 42:1. – p. 265–337.
19. George Washington and the Supreme Court / [Text] / W. Cushing. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mountvernon.org/george-washington/the-first-president/george-washington-and-the-supreme-court/>
20. Great American Judges. An Encyclopedia / [Text]. – Santa Barbara, 2001. – 1005 p.
21. O'Connor S.D. Out of Order: Stories from the History of the Supreme Court / [Text] / S.D. O'Connor. – N.Y.: Random House Publishing Group, 2013. – 256 p.
22. Титов В. Д. Вклад Джона Маршалла в юриспруденцію США / [Текст] / В. Д. Титов. – 22.04.2010 р. // *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/pravo/100/17027-vklad-dzhona-marshalla-v-yurisprudenciyu-ssha.html>
23. Бурстин Д. Американцы: национальный опыт / [Текст] / Д. Бурстин / [пер. с англ.; послеслов. Шестакова В.П.; коммент. Балдицына П.В.]. – М.: Прогресс-Литера, 1993. – 624 с.
24. Токвиль А., де. Демократия в Америке / [Текст] / А. де Токвиль / [пер. с франц.; пред. Г. Дж.Ласки]. – М.: Прогресс, 1992. – 544 с.
25. Carpenter D. Magna Carta / [Text] / D. Carpenter. – N.Y.: Penguin Classics, 2015. – 624 p.
26. Миряшева Е.В. Становление и развитие североамериканских штатов в период формирования американского федерализма (XVII – середина XX вв.). Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Специальность 12.00.01 – теория и история права и государства; история учений о праве и государстве. – Москва: Российский государственный университет правосудия, 2015. – 432 с. / [Текст] / Е.В. Миряшева. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://test.ssla.ru/dissertation/dissert/04-06-2015-1d.pdf>
27. Бурстин Д. Американцы: демократический опыт / [Текст] / Д. Бурстин / [пер. с англ. под общ. ред. и с коммент. В. Т. Олейника]. – М.: Прогресс-Литера, 1993. – 832 с.
28. История США в четырех томах / [Текст] / [гл. ред. В.Н. Севостьянов]. – М.: Наука, 1985. – Т. 2: 1877-1918. – 598 с.
29. Schwartz B. Super Chief: Earl Warren and His Supreme Court. A Judicial Biography / [Text] / B. Schwartz. N.Y.: New York University Press, 1983. – 853 p.